

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Fabrikalardan
makine sesinden önce
İşçinin Sesi gelecek!

Demokrasi için tören değil,
devrim gerek!

Yıl: 13, Sayı: 340, 28 Ekim 1987

Bu bölüm, bu çalışmanın Çek-al olarak yayınlayacağımız son bölümüdür. Bu Çek-al'da, Türkiye işçi sınıfının sayısal olarak ulaştığı dev boyutlar gösterilmektedir. İşçi sınıfının sayısal olarak bu boyutlara ulaşmış olması, onun olgunluk düzeyi açısından da büyük anlam taşımaktadır.

“En büyük işçi sınıfı başka büyük yok”

VI

Emine Engin

IV. İşçi sınıfımızın sayısal dökümü

Bu bölümde işçi sınıfımızın sayısal dökümünü bulmaya çalışacağız.

Bu konuda istatistikler son derece eksik ve güvenilmezdir. Bu nedenle sonuçlar net sayı olmaktan çok, yaklaşık birer tahmin olacak. Her yöntemle ulaşılan sonucun ardından bunun ne gibi sakıncaları olabileceğini belirteceğiz.

Genel manzara

Önce, kafalarda hem karşılaştırma yapabilmek, hem de genel manzarayı

canlandırabilmek için yararlı olacak bazı nüfus verileri aktaralım ve kaba yorumlarını yapalım.

Tablo 1'deki verileri çeşitli yılların istatistik yıllıklarından derledik. Burada geçen “iktisaden faal nüfus”, 1965 için 15 yaşından, öteki yıllar için 12 yaşından büyüklerden, paralı ya da parasız bir işte çalıştığını ve iş aradığını söyleyenleri kapsamaktadır.

Emekli, ev kadını, öğrenci, irad sahibi, hapis, çalışamaz halde olan, diğer ve bilinmeyen gibi başlıklar altında, yılına göre, 8-11 milyon kadar insan dışarıda bırakılmaktadır.

Böyle bir yaklaşımla düzgün bir sınıfsal döküm yapılamaz. Zaten istedikleri, bunu satır arasına sakla-

maktır. Bu tablodaki veriler ve tasnif çarpıktır. Ancak bu çarpıklığıyla bile tablo, bize bazı durum ve eğilimler hakkında fikir vermektedir:

TABLO 2

Neyin	Artışı
Toplam nüfus	% 43
İktisaden faal nüfus	% 42
Ücretliler	% 103
İşverenler	% 33
Kendi hesabına çalışanlar	% 10
Ücretsiz aile işçileri	% 22

TABLO 1

Yıl	Nüfus	İktisaden faal nüfus	Yüzde	Ücretli	İşveren	Kendi hesabına çalışan	Ücretsiz aile işçisi	Bilinmeyen
1965	31 391 421	13 557 860	43.2	3 037 968	132 819	3 885 915	6 418 834	82 324
1970	35 605 176	15 118 887	42.5	4 172 619	105 497	4 036 372	6 804 399	- -
1975	40 347 719	17 383 828	43.1	5 386 527	145 245	4 164 683	7 670 172	17 201
1980	44 736 957	19 212 193	42.9	6 162 002	176 459	4 277 257	7 859 506	47 098

1. İktisaden faal nüfusun, toplam nüfusun % 40'ı kadar olduğunu öğreniyoruz. Açık ki, geri kalan % 60 içinde geniş bir işsizler ordusu, ya da işçi yedek ordusu gizlidir.

2. 1965-1980 arasında kimin ne kadar arttığı çok çarpıcıdır.

Tablo 2'den görüldüğü gibi, en büyük artışı ücretliler göstermiştir.

3. Tablo 1'in tasnifi kısıtlı ve çarpıktır. Ama yine de tablodan, sınıfların oransal dağılımına ilişkin, yalnızca iktisaden faal nüfus ve aileleri çerçevesinde, bu nedenle de çok kaba bir fikir edinebiliriz.

Bunun için, verileri her aileden bir kişi çalışıyormuş gibi ayıklayacağız. Bunları sınıfsal konumlarına göre ayıracağız. Elde edilen sonuç bize aileleriyle birlikte faal nüfusun sınıfsal dökümüne ilişkin bir fikir verecek.

Aile işçileri, geneliyle işverenlerin ya da kendi hesabına çalışanların ailesi içinde olabilir. Başka bir deyişle, çoğu, ya burjuva ya küçük burjuva ailedendir. Çifte saymayı önlemek için aile işçilerini tümünden dışarda tutalım.

Buna karşılık ücretlilerin ailelerinin bir kısmı zaten tablodaki veriler dışındadır. Bir kısmı ise ücretliler

başlığı altında çifte sayılmaktadır. Bu çifte saymayı ayıklamak üzere, ücretlilerin, 1965 için 1/5'ini, 1980 için 1/3'ünü aile sayıp düşelim.

Karşılaştırmalı olsun diye 1965 ve 1980 için, aileleriyle birlikte iktisaden faal nüfusun sınıfsal dağılımı kabaca Tablo 3'te verildiği gibidir.

TABLO 3

Sınıf	1965	1980
İşçi sınıfı	% 38	% 48
Burjuvazi	% 2	% 2
Küçük burjuvazi	% 60	% 50

Bir kez, bu dağılım işçi yedek ordusunu önemli ölçüde dışarda bırakıyor. Gerçekte işçi sınıfının oranı her iki yıl için de, ama özellikle işsizliğin arttığı 1980 için, yukarıda verilenden daha yüksektir.

İkincisi, 1980 sonrasında Türkiye'de yoğun bir işçileşme süreci yaşanmıştır. Bugün işçi sınıfının ağırlığı 1980'den daha fazladır.

Bu iki etkeni de hesaba katarak, bugün için şunları diyebiliriz:

Burjuvazinin oranı tablodakiyle hemen hemen aynıdır. Onun oranı zaten az olduğu için değişme olsa da önemsizdir. Küçük burjuvazinin oranı tablodakinden daha azdır. Tabloda küçük burjuva olarak yansıyan kesim içinde yarı proleterler de vardır. İşçi sınıfının oranı ise tablodakinden çok daha fazladır.

Bugün genel manzara kabaca budur.

Nitekim Abdullah Baştürk de *Savunma*'sında, "bugün Türkiye'de en dar anlamda bile işçi sınıfı denildiğinde, sayıları gittikçe artan, aileleriyle birlikte nüfusun yarısına yaklaşan bir kitle akla gelmek zorundadır" diyor. (agy, s.409)

Şimdi işçi sınıfının sayısal dökümünü iki yöntemle elde etmeye çalışalım.

Birinci yöntem

Burada nüfusun iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı verilerindeki ücretlileri temel alacağız.

Bunda bir sakınca var mıdır? Genel anlayış olarak yoktur. Daha önce de vurguladığımız gibi, işgücünü ücret karşılığı satanlar işçidir. Ama somut istatistikler düzeyinde sakıncalar olabilir. İşçi olmayanların ücretli kılığında boy gösterdikleri anlaşılırsa ve net veri varsa bunları ayıklayacağız. Net veri olmadığı durumlarda ayıklama yapamayacağız. İşçi sayıları zaten öylesine eksiktir ki, ayıklama yapamamanın herhangi bir abartmaya yol açacağını sanmıyoruz.

Şimdi söz konusu verilere geçelim. Elimizdeki ana istatistiksel veri Tablo 4'tedir.

Bu tabloda şu düzeltmelerin yapılması gerekli:

1. Tarımdaki ücretli sayısı aynı yıllıkta yer alan başka verilerle çelişmektedir ve kesinlikle yanlış. Bunu düzelterip kendi bulduğumuz sayıyı koyacağız.

2. Aynı yıllıktaki başka bir veriden öğreniyoruz ki "ücretliler" arasında "müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticiler" de vardır. Bu fazlayı düşeceğiz.

3. Evde çalışan çok sayıda işçi, büyük olasılıkla ya "kendi hesabına

çalışan" kategorisine katılmıştır ya da hiç katılmamıştır. Buna sayısal olarak düzeltme yapmayacağız ama örnek verip vurgu yapacağız.

4. Bu veri en son 1980 yılına aittir. Bunu toplu olarak 1987 düzeyine uyarlamaya çalışacağız.

5. Bu veri işsizler ordusunu, işçi emeklilerini kapsamıyor. Bu doğrultuda düzeltme yapacağız.

6. Bu veri işçi ailelerini kapsamıyor. Aileleri de ekleyeceğiz.

Şimdi sırasıyla bu düzeltmelere geçelim.

TABLO 5

Toplam işletmeler	Sayı: 3 650 910 Alan: 227 640 289
Büyük işletmeler	Sayı: 6 405 Alan: 10 968 867
Küçük işletmeler	Sayı: 3 644 505 Alan: 216 671 422

Birincisi ekleme

1980 genel tarım sayımına göre tarımda toplam işletme sayısı ve bunun büyük küçük diye bölünüşü Tablo 5'tedir.

Bu işletmeler hakkında daha ayrıntılı bilgiyi de Tablo 6'da derledik.

Bu tabloda toplam işletmeler ve "yalnızca aile işçisi çalıştıran", "yalnızca ücretli işçi çalıştıran", "ücretli işçi ve aile işçisi çalıştıran" ve "bazı fertleri dışarda çalışan" işletmelerin sayısal dökümü veriliyor.

TABLO 4

NÜFUSUN İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI VE İŞTEKİ DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI(1980)

İktisadi faaliyet kolu	Toplam	Ücretli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi	Bilinmeyen
Toplam	18 522 322	6 162 002	176 459	4 277 257	7 859 506	47 098
Ziraat, ormancılık, avcılık ve balıkçılık	11 104 501	588 646	7 154	2 858 580	7 649 876	245
İstihraç sanayii	132 186	128 572	997	2 178	435	4
İmalat sanayii	1 975 596	1 499 879	63 644	314 048	97 359	666
Elektrik, gaz ve su	33 105	33 105	—	—	—	—
İnşaat ve bayındırlık işleri	765 072	708 730	19 917	33 203	3 146	76
Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	1 084 378	343 911	54 570	620 286	65 451	160
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	531 278	275 594	6 309	235 823	13 237	315
Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	294 373	248 833	6 266	38 403	833	38
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	2 425 201	2 249 476	13 256	148 854	13 382	233
İyi tanımlanmamış faaliyetler	176 632	85 256	4 346	25 882	15 787	45 361

TABLO 6

İşletme büyüklüğü	Toplam işletmeler	Yalnız ücretsiz aile işçisi çalıştıranlar	Yalnız ücretli işçi çalıştıranlar	Ücretli işçi ve ücretsiz aile işçisi çalıştıranlar	Bazı fertleri dışarıda çalışanlar
Dekar	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
Toplam	3 650 910	2 357 325	87 883	1 031 054	677 805
Büyükler toplam	6 405	396	771	5 093	208
(1)	140	43	1	61	2
250-499	1 611	194	255	1 078	36
500-999	1 622	66	198	1 336	63
1000-2499	2 500	79	224	2 196	92
2500-4999	373	14	43	313	11
5000-	159	—	50	109	4
Küçükler toplam	3 644 505	2 356 929	87 103	1 025 961	677 805
-99	3 005 397	2 007 463	77 370	756 776	615 179
100-	639 108	349 705	9 733	269 185	62 791

Kaynak: Türkiye İstatistik Yıllığı 1985, s. 222-225.

Tablodan da görülebileceği gibi, 1 milyon 118 bin 937 işletme ücretli işçi çalıştırıyor. Bunların her biri birer kişi çalıştırırsa, tarımda ücretli sayısı öteki dökümden 1980 için verilen 588 646'yı haydi haydi geçmektedir. Bu nedenle o veriyi yanlış kabul ettik.

Doğrusu ne olabilir? Balıkçılık, avcılık ve ormancılığı ayrıca hesaba katmadan bir sayı elde etmeye çalışalım. Bunun için biz işçi çalıştıran işletmelerin bir dökümünü yapalım. "Küçük" işletmeleri de iki grupta ele alacağız: 100 dekardan küçük ve büyük olanlar.

"Yalnız ücretli işçi çalıştıran" büyük işletmeler için 10'ar, 100 dekardan büyük küçük işletmeler için 5'er, 100 dekardan küçük küçük işletmeler için 2'ser işçi varsaydık.

"Ücretli işçi ve aile fertleri çalıştıran" büyük işletmeler için 5'er, 100 dekardan büyük küçük işletmeler için 2'ser, 100 dekardan küçük olanlar için 1'er işçi varsaydık.

Bu yaklaşımla işçi çalıştıran işletmeleri ve işçi sayısını *Tablo 7*'deki gibi belirledik.

Böylece, kaba bir hesapla tarım işkolunda 1,5 milyon işçi çıkıyor. Nitekim 1981-1985 yıllarını kapsayan *Köy Envanteri Etüdüleri*'nde topraksız aile sayısı 1 milyon 724 bin olarak veriliyor. (*İlke*, sayı:6, s.11) Dr. Murat Şeker'in *Türkiye'de Tarım İşçilerinin Toplumsal Bütünleşmesi* kitabında ise "en az bir buçuk milyon" tarım işçisinden söz ediliyor. (*agy*, s. 201)

Biliyoruz ki tarımda mevsimlik ve sürekli işçi ayrımı vb. nedenlerle proleter ile yarı proleter kesim oldukça içiçedir. Bu nedenle ulaştığımız sayı, yalnızca dar anlamıyla tarım işçisi açısından biraz abartmalı olabilir. Ancak, tarım işçisi dendiğinde ormancılık, balıkçılık, avcılık alanında çalışan yüzbinlerce işçinin katılmadığını hatırlarsak, bu 1,5 milyonun değil abartmalı, oldukça azaltmalı olduğunu anlarız.

Ana nüfus dökümünde tarım ücretlileri için verilen 588 646 yerine kabaca 1 buçuk milyon sayısını koyuyoruz. Bu değişiklik, nüfus dökümündeki toplam ücretli sayısı da 6 162 002'den 7 073 356'ya çıkıyor.

İkincisi çıkarma

Elimizdeki bir veriye göre, ücretli kategorisine sokulmuş 91 426 "müteşebbis, direktör, üst kademe yönetici" vardır (*Türkiye İstatistik Yıllığı 1985*, s.73). Bundan önce yazdığımız gibi tepe menejerler bile genellikle işçi değildirler, bir de buraya müteşebbisler sokulmuş.

Bu nedenle bu sayıyı ücretli kategorisinden düşelim. Yukarıda son elde ettiğimiz sayı 7 073 356 idi. Bundan 91 426 düşünce 6 981 930 kalıyor.

Üçüncüsü vurgu

Elde edilen yaklaşık 7 milyon da ücretli sayısını tam yansıtmıyor. Hah, kilim, sepet, altın bilezik gibi malları evde üreten çok sayıda işçi var ki, bunlar büyük olasılıkla, ya "kendi hesabına çalışan", "aile işçisi" vb. kategorilere sokuldu, ya da sayılara hiç katılmadı.

Bu yönde sayısal düzeltme yapacak verilere sahip değiliz. Yalnızca bir örnek verelim:

TABLO 7

Yalnız ücretli işçi çalıştıran		İşçi sayısı
Büyük	771 × 10	7 710
Küçük büyük	9 733 × 10	97 330
Küçük küçük	77 370 × 1	77 370
Ücretli işçi ve aile fertleri çalıştıran		
Büyük	5 093 × 5	25 465
Küçük büyük	269 185 × 2	538 370
Küçük küçük	756 776 × 1	756 776
TOPLAM		1 503 021

TABLO 8

Yıl	Ücretli sayısı	Yüzde artış 1975(1)'e göre	Yüzde artış 1975(2)'ye göre
1970	4 172 619	—	—
1975(1)	4 529 545	8.6	—
1975(2)	5 386 527	—	29.1
1980	6 162 002	36.0	14.4

Kaynak: *Türkiye İstatistik Yıllığı 1980 ve 1985*, s.68 ve 72.

Trabzon'da 3 000 kadar kadın evde altın bilezik örme işinde çalışmaktadır. Bu kadınlar kuyumcuların ev işçileridir. Kuyumcular arasında 50-60 kişi çalıştıranlar vardır. (*Cumhuriyet*, 25 Ocak 1987)

Böyle örnekler çoktur. Sayısal veri olmasa da, bunları da katınca işçi sayısının çok daha yüksek çıkacağını en azından akılda tutmak gerekir.

Dördüncüsü ekleme

Son ulaştığımız rakkam 1980 yılına aittir. Bunu günümüze uyarlamak için şöyle bir yöntem izleyebiliriz:

1970-1975 ve 1975-1980 arasında ücretli sayısındaki artış oranlarından bir ipucu çıkarıp bugünü tahmin etmek.

Nüfus dökümünde 1970 için veri-

len ücretli sayısı 4 172 619'dur. 1975 için iki ayrı yıllıkta iki ayrı veri vardır ve aralarındaki fark 1 milyona yakındır. 1975 için, 1970-1975 karşılaştırmasının yapıldığı yıllıkta düşük, 1975-1980 karşılaştırmasının yapıldığı yıllıkta ise daha yüksek sayı veriliyor. Bu, işçi sayısındaki hızlı artışın özellikle gizlenmek istendiğini düşündürüyor. 1980 için şimdilik elde tek veri var.

Bunların tümünü *Tablo 8*'de verdik.

Bu tablodan, 1975(1)'e ve 1975(2)'ye göre iki ayrı 5 yıllık artış ortalaması elde ediyoruz: % 22,3 ve % 21,8. Bunlardan düşük olanını temel alalım. Beş yılda artış % 21,8 olursa 7 yılda ne olur?

Buna göre 7 yılda artış % 30,5'dir. 1980 için kendi elde ettiğimiz yaklaşık 7 milyona bu oranı uygularsak, 1987'de yaklaşık 9 milyon ücretli olduğunu söyleyebiliriz.

7 yılda % 30,5'lik bir artış ilk bakışta çok gözüküyor ama araştırınca hiç de çok olmadığı ortaya çıkıyor.

Tablo 1'de, 15 yılda ücretli sayısının yüzde 103 arttığını görmüştük. Sonra, örneğin, kentsel yerler anketine şöyle bir göz atınca da görüyoruz ki 1982-1984 arası 2 yılda kentlerde ücretli sayısı % 17 artmıştır. 7 yılda bu % 60 artış demektir.

Biliyoruz ki kentlerde işçi sayısında böyle bir artış olsa da genelde artış çok daha düşüktür. Biz çok daha düşüğünü de değil, yarısını alıyoruz ve yukarıdaki sayıya ulaşıyoruz. Ama buna daha da eklememiz gerekenler vardır.

Beşincisi ekleme

Bundan önce gördüğümüz gibi, işçi yedek ordusunu oluşturan işsizler ve işçi emeklileri de işçi sınıfına dahildir. 1986 sonunda yalnızca kayıtlı

1987'ye gelindiğinde, işçi sınıfının ve yarı proleterlerin Türkiye toplumunda artık ezici bir ağırlığı vardır. En büyük işçi sınıfıdır.

Türkiye işçi sınıfı, aileleriyle birlikte nüfusun yarısına yaklaşan, en azından 25 milyonluk bir yığındır. Türkiye bir işçi denizidir.

İşsizlerin sayısı 1 milyon 76 bindi. Bu sayı bugün yaklaşık 1 buçuk milyondur. 1985'de işçi emeklilerinin, yani Sosyal Sigortalar emeklilerinin sayısı 628 392 idi. Bu sayı da bugün yaklaşık 800 bindir.

Yukarıda ulaştığımız ücretli sayısına (yaklaşık 9 milyon), işsizleri ve emeklileri (yaklaşık 2 milyon 300 bin) katarsak, 11 milyon 300 bin sonucuna ulaşırız. Böylece Türkiye'de 1987'de yuvarlak hesap 11 milyon işçi olduğu söylenebilir. Ancak sınıfsal döküm açısından bu da eksiktir. Aileleri katmak gerekmektedir.

Ahncısı ekleme

Aileleri de katmamız gerekiyor. Bunun için Devlet Planlama'nın "bağımlılık oranı" dediği bir oran vardır. Bu yüzde yaklaşık 70-80'dir. Sanıyoruz bu, her yüz kişi 70-80 kişiyi daha geçindiriyor, anlamına geliyor.

Böyleyse, bu saçma bir orandır. Faal nüfusun faal olmayan nüfusa oranı bile alınsa, sonuç bundan çok daha yüksek çıkmakta, yüzde 130-134 arasında değişmektedir. Nüfusu genç, yedek işçisi bu kadar bol bir ülkede düşük bir bağımlılık oranı olamaz. Biz iki ayrı yoldan mantık yürüteceğiz.

Önce yukarıda kendi verdiğimiz yüzde 130 oranını uygulayarak aileleri hesaba katalım. Bizce işçi sınıfı için bu da gerçeğin altındadır. Başka bir deyişle, yüz işçi 130'dan daha çok kişiyi geçindirir.

Bu oran toplumun ortalamasıdır. Küçük burjuvazinin geniş bir kesimi ailece çalıştığı için, ortalamayı düşürüyor. Öte yandan oranı yükseltici bazı etkiler de sayılabilir. Ama sonuçta, bizce bu oran düşüktür.

Bunları akıldan tutarak bu oranı uygulayalım. Buna göre 11 milyona, onun yüzde 130'u kadar bir sayıyı ekleyelim. Ulaşılan sonuç 25 milyon 300 bin kadar oluyor.

Bir başka yoldan daha gidebiliriz: Türkiye toplumunda aile fertlerinin ortalaması 5'tir. Bu ortalama kırdan yüksek, şehirde daha düşüktür. İşçi sınıfının önemli çoğunluğu şehirde

olduğu için, onun aile ortalamasının genelden daha düşük olması gerekir. İşçi sınıfı için ortalama 4,5 diyebiliriz.

Her işçi ailesinden 2,5 kişinin çalışmayan, işsiz kategorisinde de sayılmayan eş ve çocuklardan oluştuğunu varsayalım. Bizce bu hiç de abartmalı değildir. Birçok işçi ailesinde eş ve çocuklar da çalışıyor, ama genelinde bu böyle değildir, en başta işsizlik yüzünden böyle olamıyor.

Bu yaklaşımla, 11 milyona onun yüzde 125'i kadar bir ek yapmamız gerekir. Bu eki yapınca ulaştığımız sayı 24 milyon 750 bindir. Böylece bu yoldan da Türkiye işçi sınıfının yaklaşık 25 milyon olduğunu söyleyebiliriz.

Ama bir üçüncü yol daha vardır.

1983 Kentsel Yerler Hanehalkı İşgücü Anket Sonuçları'na göre hanelerden yüzde 56'sından yalnızca bir kişi, yüzde 17'sinden iki kişi, yüzde 4'ünden üç kişi, yüzde 1'inden dört ya da daha fazla kişi çalışıyor. Hanelerin yüzde 22'sinin ise hiç çalışkanı yok.

Bu verilere dayanarak, her 107 çalışanın 100 hane demek olduğunu çıkarıyoruz. Hanelerde ortalama 4,25 kişi vardır. Dolayısıyla her 107 çalışan, 425 kişi demektir.

Bunu 11 milyona değil, işsiz ve emeklileri hariç tutarak 9 milyona uygularsak, sonuç 36 milyondur. Bunun 6 milyonunu da hata payı diye atalım, çünkü orantı yalnızca kentsel yerler verilerinden çıkmıştır ve işçi ailelerin özgüllüklerini de içermektedir. Kalır 30 milyon!

Dolayısıyla, birinci yöntemin sonuçlarına göre işçi sınıfının nüfusu 25-30 milyon kadardır.

Bu yöntem kanımızca bazı fazlalıklar taşıyor ama bazı eksikler de taşıdığı için bunlar birbirini dengeliyor.

İkinci yöntem

Burada Çalışma Bakanlığı'nın Temmuz 1987 istatistiklerini temel alacağız. Bütün hile hurdalarına göz yumacağız, yalnızca tarım ve inşaat işkollarında gülünç kaçan sayıları değiştireceğiz. Sonra da eksik bırakılan işçileri ekleyeceğiz.

Bunları yapınca elde edilen liste Tablo 9'dadır.

Bu listede bakanlık, tarım için, 122 899, inşaat için ise 559 583 işçi sayısı

TABLO 9

Tarım, vb. (122 899)	1 500 000
Madencilik	162 561
Petrol, kimya, vb.	122 192
Gıda	262 039
Şeker	40 685
Dokuma	340 445
Deri	47 556
Ağaç	54 749
Kağıt	26 479
Basın ve yayın	24 202
Banka ve sigorta	69 665
Çimento, vb.	114 583
Metal	409 308
Gemi	13 639
İnşaat (559 583)	1 000 000
Enerji	130 847
Ticaret, vb.	279 262
Kara taşımacılığı	42 777
Demiryolu taşımacılığı	40 248
Deniz taşımacılığı	30 098
Hava taşımacılığı	11 122
Ardıye, vb.	12 415
Haberleşme	19 734
Sağlık	28 304
Konaklama ve eğlence	108 648
Savunma	39 116
Gazetecilik	9 970
Özel işler	144 909
TOPLAM	5 085 548

vermişti. Tarım için koyduğumuz sayı bundan önceki yöntemde bulduğumuzdur. İnşaat için koyduğumuz sayıyı da şöyle bulduk:

1985'te kayıtlı 448 807 inşaat şirketi vardı. Bunların yarısından çoğu, 248 807'si ölü şirket olsa, hiç olmazsa 200 bini çalışıyordu. Ve hiç olmazsa ortalama 5'er işçi çalıştırıyordu. Bu kaba hesapla 1 milyon dedik.

Yüzlerce işçi çalıştıran şirketler de var. Ayrıca 1987'ye kadar sayı daha da artmıştır. Bu alanda yarı proleterlerin olduğunu biliyoruz. Ama burjuvazi bütün büyük şehirlerde yoğun olarak arsa ve bina rantı toplarken,

Türkiye'de yalnızca 560 bin inşaat işçisinin olduğuna inanmak olanaklı ve bilimsel değildir.

Böylece ilk toplam olarak 5 085 548 sayısını elde ettik. Ancak bu çok eksiktir.

1. Buna işçi memurlar eklenmelidir. Bakanlık onları işçi sayıya da saymasa da onlar işçidir.

2. İşsizler ve emekliler eklenmelidir.

3. Aileler eklenmelidir.

Şimdi bunları ekleyelim.

Bundan önce, memurlar konusuna değinirken memurun kazandığı para miktarının, onun sınıfsal konumunu, ücretli olup olmadığını belirlemek açısından taşıdığı önemi belirtmiştik. Türkiye'de durum nedir? Bir gazete haberinde şöyle deniyordu:

"Devlet Personel Dairesi'nin, asgari ücretin altında aylık alan memurların 350 ile 450 bin arasında olduğunu ileri sürmesine karşın, gerçek rakamın 906 bin 631 kişi olduğu ortaya çıktı." (Cumhuriyet, 7 Temmuz 1986)

Biz memurlar arasında ücretli ararken, 1 milyona yakın asgari ücretli bulduk. Bu sayıyı işçi memurların sayısı olarak kabul edeceğiz. Tablo 9'daki listede verilen toplam 5 milyon işçi sayısına bunu ekleyince 6 milyon ediyor.

Birinci yöntemde, bugün işsizlerin sayısını 1 buçuk milyon, işçi emeklilerinin sayısını ise 800 bin olarak kabul etmiştik. Bu ikisinin toplamı olan 2 milyon 300 bini 6 milyona eklersek işçi sayısı kabaca 8 milyon çıkıyor.

Yine birinci yöntemde, aileleri de hesaba katarken, işçi sayısına, onun yüzde 130 ve 125 kadarını daha eklemiştik. Burada da aynısını yaparsak, 18 milyon 400 bin ve 18 milyon çıkıyor.

Birinci yöntemde aileleri hesaba katarken bir de, hanehalkı anketine dayanarak, 1'e 4'lük ek yapmıştık. Burada, yine işsiz ve emeklileri dışarda bırakarak, 6 milyona 24 milyon eklersek, 30 milyona ulaşırız. Bunun 5'ini hata payı olarak atsak, kalır 25 milyon!

Böylece ikinci yöntemin sonucu 18 milyonla 25 milyon arasında oynuyor. Bu yöntemde temel alınan sayıların çoğunu düzeltme yapmadan bırakmıştık. Dolayısıyla bu yöntem Çalışma Bakanlığı'nın hile hurdalarını içinde taşıyor. Ama buna rağmen ne çıkıyor!

Sonuç

Eksiklerini dikkate alarak, ikinci yöntemden çıkan sonuçların yalnızca yükseğini, yani 25 milyonu kabul edersek, her iki yöntemin gösterdiği ortak bir olgu vardır. Bugün işçi sınıfımız en azından 25 milyondur!

Bu yalnızca sayısal açıdan önem taşıyor. Bu ağırlığa ulaşana kadar işçi sınıfı uzun bir yol katetmiştir. Bu yol her açıdan gelişim sürecidir, uzun bir olgunlaşmanın göstergesidir.

Türkiye'de geniş bir yarı proleter kesim de vardır. Bugün Türkiye toplumunda işçi sınıfı ve yarı proleterler ezici bir ağırlık taşımaktadır.

Eskiden sık sık yinedeğimiz, "Türkiye bir küçük burjuvalar denizidir" sözü artık yalnız eskiden kalan bazı alışkanlıklar düzeyinde geçerlidir. Giderek bu düzeydeki geçerliliğini de yitirmektedir. Artık Türkiye bir işçiler denizidir! En büyük işçi sınıfı, başka büyük yok!